

SVERIGES RUNINSKRIFTER

UTGIVNA AV

KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN

ANDRA BANDET

ÖSTERGÖTLANDS RUNINSKRIFTER

GRANSKADE OCH TOLKADE

AV

ERIK BRATE

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

1911
[111410]

171. Skärkinds gamla kyrka, Skärkinds hd.

Pl. LVII. Fig. 2.

Litteratur: C. F. Nordenskjöld, *Reseber.* 1876, s. 27, teckn., utdrag av H. Hildebrand, VHAA. månadsblad, 1877, s. 450; Stephens, *ONRM.* III, s. 26 f., 448; E. Ihrfors, *Ostrog. sacra*, s. 6, teckn.; S. Bugge, *Arkiv f. nord. fil.* VIII, s. 23 (1891); Th. v. Grienberger, *Zur Runenlehre*, s. 70 i Zeitschr. f. deutsche Phil. 39; J. Swenning, *Skärkindstenens runinskrift*, s. 220 f. i Från filologiska fören. i Lund. Språkliga uppsatser III, tillagnade Axel Kock, Lund 1906.

Runstenen upptäcktes i juli 1876 av C. F. Nordenskjöld. Den låg då i golvet till koret av Skärkinds gamla kyrka med runorna uppåt och restes hösten 1877 på gamla kyrkogården norr om gravkapellet, som just utgöres av koret till gamla kyrkan och tillika tjänar till förvaringsrum för en del fornminnen.

Runstenen är av ljusröd granit. Höjden är 1,65 m, bredden vid foten 78 cm, litet ovanför 86 cm, över inskriften 86 cm, i toppen 80 cm. Stenens form är rektangulär.

Inskriften, vars runor tillhöra den äldre runraden, läses från vänster åt höger och är ristad i en rad utan infattningslinier något ovan stenens mitt. Dess början 15 cm från stenens vänstra kant är 63 cm uppifrån, 90 cm nedifrån, slutet invid högra kanten, är 55 cm uppifrån, 1 m nedifrån, runornas egen längd oberäknad, runorna 1—4 stå med foten i samma linie, 7—11 i en något högre, 5—6 förmedla övergången.

Före inskriften finnes intet skiljetecken. R. 1 är z s av 4 streck, det översta, som lutar åt vänster, är 3 cm, det andra 2,5 cm, det tredje och fjärde 3 cm. 2 är < k med vinkelns spets i jämnhöjd med vinkeln i mitten av 1 z s och vardera armen 4 cm. 3 är i 8 cm. 4 är p , staven 9 cm, bistaven utgår upptill och nedtill 2 cm från stavens spets. 5 är f a , staven, 9 cm lång, slutar nedtill i jämnhöjd med nedre bistaven till 4 p , över vilket runan upptill höjer sig; bistavarna 5 cm långa, breda, jämlöpande, skilda av 2 cm mellanrum. 6 t l , staven 10 cm lång, börjar och slutar högre än 5 f a ; bistaven 5 cm, i spetsen något skadad; det finnes nämligen en skada på staven, som når från övre bistaven av f a till spetsen av den på t l . 7 är M e , stavarna 8 cm, nedtill nötta, vinkeln mellan bistavarna mycket trubbig, vänstra bistaven 2,5 cm, den högra 3 cm, avståndet mellan stavarna upptill och nedtill 4 cm, på mitten 3 cm. 8 n u , staven 9 cm, bistaven nära 10 cm. 9 b är mycket skadad. Läsningen P w vore fullt möjlig, dess stav är skönjbar utom strax ovan bistaven, där den går över en knöl, nedom utplattad och sammanlöpande med bistaven genom en skada. Till vänster om staven går en repa i stenen ett litet stycke från toppen nästan intill bistaven till 8 u och slutar i jämnhöjd med mynningen av bistaven in i staven av 9. Att läsa 9 som b , vilket man väntar, är förbundet med större svårighet. Nedom nedre delen av bistaven till P , skild därifrån genom en mellanbalk, utgår en fördjupning åt höger, grundare än denna bistav till P , går jämlöpande med denna 2,5 cm till dess böjning uppåt, böjer så av nedåt i spetsig vinkel och löper 5 cm något litet konvergerande med staven lika långt ned som denna men skiljes från dess spets av en 1,5 cm bred mellanbalk, och det ser icke ut, som om de varit förenade. Staven är nära 12 cm lång och når högst av runorna; från toppen till mynningen av bistaven till P 6 cm. Troligen har dock 9 varit b , fast nötningen genom tramp på vissa

mindre djupt ristade delar givit dem utseende av att vara oristade. 10 **Ɔ a** är något otydlig, stavens längd c. 10 cm, bistavarnes c. 4 cm, den övre löper tillsammans med vänstra bistaven till 11 **Υ R**, som är grunt ristad men kännes väl av fingret och skönjes tydligt under skynket. Stavens längd är 10 cm, vänstra bistaven litet mer än 3 cm, den högra litet otydlig, troligen 3 cm, staven ovan bistavarna 3 cm, är alltså högre än dessa. R. 11 **Υ R** varsnades icke av C. F. Nordenskjöld men upptäcktes av K. A. Hagson 1882.

Måhända finnes, såsom Wimmer, *Die Runenschrift*, Berlin 1887, s. 165, säger, en punkt uti inskriftens slut, men den är mycket osäker.

Inskriften är alltså: **skipaleubar**

5 10

Denna ristning uppfattade S. Bugge, *Arkiv f. nord. fil.* VIII, s. 23, som ett namn **Skinpaleubar*, som i isl. form skulle heta *Skinnljúfr*.

Th. v. Grienberger, *Zur Runenlehre*, s. 70 i *Zeitschr. f. deutsche Phil.* 39, framhåller, att ett dylikt namn icke skulle äga något motstycke bland de många fht. namnen på *-liup* och därför på sin höjd kunna vara ett binamn, men ifrågasätter tillika, om ristningen betecknar ett sammansatt namn och icke fasthellre skall uppdelas i **Skīpa leubar**, av vilka delar den förra vore ett personnamn, som motsvarade fht. *Scito* i *Libri confrat.*, och den senare adj. 'carus, dilectus, amatus', sv. *ljuv*, som bestämning till namnet, vilket adj. även förekommer uti den urnordiska inskriften från Opedal i Norge, Bugge, N. I. I, s. 295 f.

J. Swenning invänder med rätta, att ristningen **skīpa-** med **þ** icke är förenlig med fht. *Scito*, isl. *Skíði*, vilket namn redan Stephens ville finna uti inskriftens början, enär dessa namn borde motsvaras av ***skida-**, då man knappt kan antaga, att **þ** och **d** på Skärkind-stenens tid sammanfallit, anför, att Noreen, *Aisl. Gr.*³, s. 338, »stokat Järsbergstenens **ubar hite** med *Úfr* **Hite* 'Úfr dem Hitr (setzte den Stein)', d. v. s. han har i **ubar** sett ett personnamn *Úfr* (jfr appellativet *úfr*), icke såsom förut Bugge (*Tidskr. f. Phil. o. Pæd.* VII, s. 238) med åsidosättande af den svårighet, **R** för väntadt **r** erbjöd, prep. *ubar*, got. *ufar*, fht. *ubar* 'öfver', och föreslår att i enlighet härmed uppfatta denna inskrift som: *Skinpale Ubar*, det senare samma namn i nom. sing. som **ubar** Järsberg, det förra dat. sing. av ett urnord. namn **Skinpalar*, vars fht. motsvarighet **Scindal* synes ingå i fht. ortnamnet *Scindalashheim*, Förstemann, *Ad. Namenbuch* II.

Vid prövningen av dessa olika tolkningar synes först och främst sammanställningen av **skīpa** med fht. *Scito*, isl. *Skíði* på av Swenning anförda skäl böra uteslutas, och denna del av ristningen alltså antingen läsas *Skīpa-* eller *Skinpa-* som Bugge föreslagit och Swenning utförligare motiverar genom hänvisning till att **n** i urnordiska inskrifter utelämnas framför andra dentala konsonanter, t. ex. framför **ð** i **ladawarijar** (Törviken I), **kunimudiu** (Tjurkö), framför **t** i [**a**]**smut** (Sölvesborg) och framför **s** i **asugisalas** (Kragehul). Swennings tydning *Skinpale Ubar* 'Åt Skinnall (satte) Úfr (stenen)' stöder sig på Noreens tydning av Järsberg-stenen, vilken av följande skäl synes vara mindre sannolik. Då Järsberg-stenen, såsom Bugge, N. I. I, s. 39, påpekar, har stor likhet med Tune-stenen, bör jämförelse med dennes inskrift vara utgångspunkten vid tydningen av inskriften på Järsberg-stenen. På Tune-stenen styres den avlidnes namn av prep. liksom efter Bugges tydning på Järsberg-stenen, vilken tydning alltså bör fasthållas; att prep. är 'efter' på

Tune, 'över' på Järsberg, är en oväsentlig skillnad, som kan bero på skiljaktiga sakförhållanden, jfr hurusom å Ög. 170 Ösby mot vanligheten prep. 'över' användes; i båda inskrifterna tala de, som ristat runorna, i första personen och uttrycka förmodligen därmed, att de åvägabrägt minnesvården. Då sålunda **ubar hite** Järsberg sannolikt icke kan tydas såsom: 'Ufr dem Hite (setzte den stein)', kan heller icke gärna Swennings tydning av **skipaleubar** Skärkind vara riktig.

O. v. Friesen¹ förbinder Bugges tydning med v. Grienbergers tanke om ett tillnamn sålunda, att **leubar Ljúfr** är det egentliga namnet, *Skinn-* däremot ett prefigerat tillnamn, måhända grundat på att dess bärare drev handel med skinn på Ryssland, av vilken anledning en islänning kallas *Skinna-Björn*. Vad orsaken till binamnet varit, kunna vi ju aldrig veta, men en dylik förbindelse mellan öknamn och kortnamn som **Skinn-Ljúfr* synes fullt antaglig. Denna tilltalande tydning bekräftas av ett ortnamn i bygden.

Omkring 2,5 km från Skärkinds kyrka ligger gården *Skinnstad*, vars namn fsv. *Skinstad* SRP. n. 1225 (år 1376), *Skinstadha* SRP. n. 2664 (år 1393), *Skindstadom* SD. ns II, 658 (1413), *Skintstadhum* 706 (1413) torde sammanhånga med ristningen. Ortnamnets skrivningar *Skindstadom*, *Skintstadhum* visa tecken till det *t*, som enligt Hoffory, *Arkiv f. nord. fil.* II, s. 88 f., utvecklas mellan *nn* och *s*, se ock Brate, *Äldre Vestmannalagens ljudlära* s. 64. Detta ortnamn kan vara bildat av **Skinn-Ljüfs-stað*, då, som Hj. Falk, *Ark. f. nord. fil.* V, 250, påpekar, den äldsta kompositionsprincipen för redan sammansatta ord var att blott begagna deras första led, t. ex. isl. *nifl-góðr*, *-farinn*: *Nifl-hel*, *brúðferð* = *brúðlaups-ferð*, *dag-drykkja* för *dagverðar-drykkja*.

Detta ortnamn kan däremot icke förklaras av inskriften, om **skipa** uppfattas som svag nom. sing., jfr isl. *Porgils skinni* 'Skindklädt(?)', afledet af *skinn*,² ty ortnamnet skulle då heta **Skinna-stadh*, jfr hos Lundgren under **Skinne* ortnamnen *Skinna-ryth*, *-lösa*, nu *Skinlösa*. Th. v. Grienbergers uppdelning av inskriften i ett personnamn **skipa** och adj. **leubar** 'ljuv, kär' måste på grund av detta ortnamn alltså avböjas, även om **skipa** tolkas som **Skinþa*, fsv. *Skinne*.

Namnet **leubar** är ett kortnamn av ett sammansatt namn med detta adj. som första eller andra led, t. ex. *Leubo-ricus*, *Manne-leubus*.³



0 |-----| 1m.

2. Ög. 171. Skärkind.